

JEAN CLAIR

*La Barbarie Ordinaria.
Music en Dachau.*

Col. "La Balsa de la Medusa", A Machado Libros, S. A., Madrid, 2007 (1a ed. Éditions Gallimard, 2001). Trad. Guillermo López Gallego

Coincidint amb l'exposició de Zoran Music (1909-2005) a la Sala d'Exposicions de la Pedrera, a Barcelona (del 26 de febrer al 18 de maig del 2008) s'edita la traducció al castellà del llibre que ens disposem a ressenyar. Music, gran desconegut entre el públic i els historiadors, és explicat a partir del seu

any de captiveri a Dachau de la mà d'un dels crítics d'art més coneguts del continent, Jean Clair.

La Barbarie Ordinaria. Music en Dachau no és ni un assaig en el sentit estricte de la paraula ni el resultat escrit d'una investigació. No es tracta d'un llibre d'història de l'art ni d'una monografia d'un autor. És més aviat un recull de reflexions personals i a partir de converses amb el mateix pintor, que Jean Clair escriu a propòsit d'un artista que ell assegura admirar. Davant de la pintura de Zoran Music, davant la figura de l'artista que retroba en l'art la manera de testimoniar i fer justícia, de reconciliar-se amb un passat turmentador, Jean Clair desenvolupa un discurs admirablement lleuger a partir del qual descriu la vida de l'autor dins un marc històric concret, i presenta les seves obres lligades a la realitat dels records més dolorosos del pintor.

A partir d'un discurs relativament fragmentat en diversos capítols, Jean Clair s'allunya de la seva tasca d'assagista per introduir-nos, a partir de la seva mirada, en la pintura i la vida de Music, o el pintor de *la barbarie ordinaria*.

Amb una acurada traducció al castellà, el llibre comença introduint al lector en un determinat context polític i cultural. Identificant Music amb la

figura del *Viandante*, de l'home sense pàtria, que veurem serà la temàtica d'una de les darreres pintures de l'artista, o la del cavall (també amb molta rellevància dins les seves pintures), l'autor crea així, i ja des d'un bon principi, una absoluta identificació entre el pintor i la seva obra, que serà l'eix conductor de tot el seu discurs. Ens presenta la figura de Music com un home d'enlloc i de tot arreu, fet que indubtablement, segons l'autor, deixarà petja a les seves pintures, a través de les quals trobarà un lloc per ell, pels seus records. Jean Clair planteja un fort lligam entre la iconografia de les pintures de Music i la de la seva vida, fet que condiona la lectura del llibre ja que cal tenir present l'obra de l'artista per entendre exactament el to del text.

Dins el context del *Peregrinus Viator* en paraules del mateix Clair, ens ubica la seva pintura entre diferents influències, però sense poder inserir-la directament en cap dels corrents artístics que preponderaven a l'Europa dels volts de la Segona Guerra Mundial. Tot i així, assenjala el contacte amb diversos artistes que tractaren, en diferents graus i en temàtiques diverses, la qüestió de la mort. Així veiem com magistralment, l'autor fa una subtil lliçó d'història de l'art, una breu síntesi dels grans mestres pintors de les barbàries ordinàries de diversos moments. Goya,

el Greco o Brueghel seran pintors premonitoris de les escenes que testimoniarà l'any 44 a Dachau i que li serviran de base per a saber llegir aquells paisatges de l'horror i saber-los traduir en pintura, en una expressió plàstica, en art.

L'autor descriu els cossos representats per Music en les pintures posteriors al seu any de captiveri, quan el record d'aquelles visions li arriba de cop i volta, després de la descoberta d'uns paisatges italians erms que li remetien a aquelles escenes dantesques. Clair relaciona de nou aquestes figures amb l'herència del Greco, o Goya, però també amb les representacions de Klimt, Schiele, Boeckl o Kokoschka. Són cossos turmentats, que responen a una necessitat d'esperit, que altera la carn, les figures, i que no les deixa descansar. Són, per tant, representacions d'un record punyent, d'unes vivències doloroses que ara evoca a través de la memòria plàstica de la seva pintura. Són figures de cossos moribunds que guarden dins seu la força del record i la necessitat de l'artista de fer justícia.

L'autor, doncs, a mesura que avancem en la lectura, ens va donant pistes dels models, dels records i les vivències que permeten al pintor d'arribar a les formes plàstiques a les quals arriba. Partint dels coneixements que havia adquirit en els

seus diversos viatges, en els coneixements d'art i en els coneixements d'anatomia, arribem al fruit dels seus esforços. Dóna les claus per a llegir l'obra del pintor, a la vegada que submergeix el lector en el context històric del nazisme i les seves crueltats. Clair descriu els cossos com «indignes», despullats de dignitat, despulats pràcticament de la seva condició d'home.

Són molt enriquidores les relacions i referències transversals amb d'altres imatges artístiques que ofereix Clair al llarg de la lectura. A més, el gran coneixement de Clair de Zoran Music, les converses mantingudes, fan que el llibre sigui realment un altre testimoni d'aquella barbàrie que va ser l'Holocaust nazi.

Podríem destacar algunes reflexions interessants de Clair al voltant del llenguatge, d'expressions, de maneres de referir-se a la realitat, Clair contraposa el llenguatge nazi, pel qual els presos eren *Stück*, «peces», perdent així tota dimensió d'allò humà, a les pinzellades orgàniques amb que Music fa referència a aquells cossos maltractats i moribunds, retornant amb destresa la dignitat a aquells homes. Retornant a la carnalitat a les expressions buides, la humanitat a la destrucció que les paraules del llenguatge nazi semblaven comportar. La figuració, la realitat, *versus* l'abstracció plàstico-lingüís-

tica que dominava Europa en els anys que seguiren la Segona Guerra Mundial. La necessitat de representar és més forta que l'abstracció de la llengua.

El llibre parla de la no-mort que hi ha en la pintura de Music, descriu amb el respecte digne d'un deixeble envers el seu mestre la dimensió de bellesa que hi ha en la mort en les pintures de Music. Music no pretén descriure la mort, sinó la bellesa de la vida d'aquells que moriren a Dachau. La terra de l'infern. El Tàrtar.

Els anys que seguiren el seu captiveri, Music trobà a Venècia la terra promesa de la seva llibertat. Però allà, enlloc de buscar la bellesa de la ciutat, recorre a la representació dels llocs més solitaris, familiaritzats amb el no-res que fonamenta la ciutat dels canals. Venècia és una mica com l'Atlàntida perduda, una ciutat flotant, arrelada al no-res, el mateix no-res al que s'arrela el pintor després d'haver sobreviscut a la barbàrie nazi.

Què és el que el va fer sobreviure? es pregunta Clair. Com hem de llegir, entendre l'existència dels dibuixos que va dur a terme, d'amagat, els mesos que visqué –sobrevisqué– al camp? Com esdevenen aquests, anys després, model per a la seva obra? Què hi ha en aquells esbossos, què hi trobem en aquelles representacions de cos-

sos nus, de cadàvers vius? Són records que tornen en forma de malson, de necessitat, de deure de testimoniar. Són records en forma d'imatge que retornen per fer justícia, per fer present allò que té el risc de restar en l'oblit.

Music, fent una aposta al futur, i per tant a la vida, desafia la mort, l'horror del camp. Dachau es converteix en una escola, per la qual es recorre a la imatge per donar cos i forma a allò invisible: l'horror. La carn deixa de ser bellesa per a convertir-se en una cosa pestilent, defuig els cànons tradicionals de bellesa clàssica per convertir-se en muntanyes putrefactes de mort, que Music evocarà en les seves pintures, anys després, quan l'atzar, burleta, jugarà al joc del destí sense preguntar.

Music sabrà captar l'equilibri estètic entre la mort i la vida, el punt d'impàs entre l'un i altre estat. Music afirmarà un estat intermedi, el dels *musulmans* dels camps, els dels cossos semi-vius, semi-morts. I representarà aquests cossos, nus de present, nus de passat, despullats de futur, d'horror i fins i tot de bellesa. Serà l'essència més pura de la humanitat.

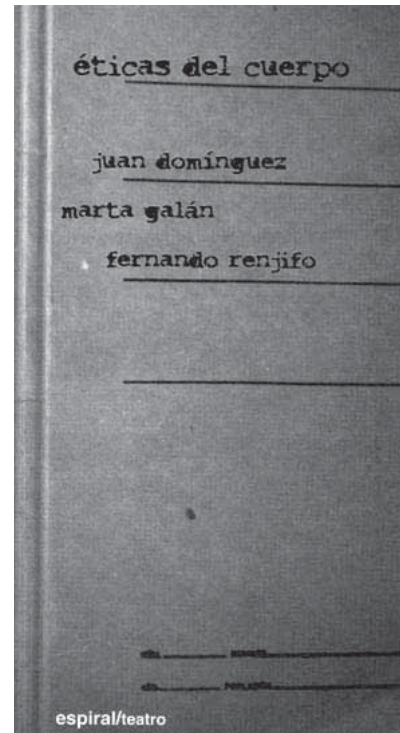
Clair parla de la pintura a través de les mateixes paraules del pintor. No hi ha res de sobre-humà en la seva pintura. No hi ha la modernitat nihilista a la que sovint sembla jugar l'art.

Amb aquestes reflexions sobre l'art, la vida, la mort, la bellesa i l'horror, Clair configura un magnífic relat força personal de la raó de les pintures de Music, així com una reflexió sobre la història i les motivacions artístiques que l'han configurat. Sovint, però, i potser responent a aquesta característica de reflexions d'autor, algunes idees es repeteixen, degut segurament al vaivé natural del pensament, al mateix temps que torna a la llum un artista al marge de la gran Història de l'Art.

Amb aquest llibre recorrem el camí d'un *Viandante* sense pàtria que, poc a poc, retroba una terra natal que li ha estat imposada. Retroba un país, el del record i el de l'horror, on poder arrelar la seva pintura.

Clair ha volgut fer justícia a Music al costat de les realitats obviades sovint per les grans abstraccions. Clair també ha volgut testimoniar.

Laura Casal i Valls

**JUAN DOMÍNGUEZ,
MARTA GALÁN,
FERNANDO RENJIFO**
Éticas del cuerpo

(edición y estudio de Óscar Cornago), Ed. Fundamentos, Madrid, 2008.

El volum *Éticas del cuerpo* recull un seguit d'obres i entrevistes realitzades a tres creadors escènics de l'actual panorama escènic espanyol. Aquest és un segon lliurament, precedit